Мусульманская религиозная организация – духовная профессиональная образовательная организация «Исламский колледж имени Марьям Султановой» Централизованной религиозной организации - Духовное управление мусульман Республики Башкортостан

РАССМОТРЕНО
на заседании Педагогического совета
Протокол № 1 от «30» августа 2022 г.

УТВЕРЖДАЮ
Директор ____________ А.А.Биргалин
«31» августа 2022 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА ДИСЦИПЛИНЫ

ОГС.Р.01 ЯЗЫК ПРОПОВЕДИ

Рекомендуется для программ, направленных на подготовку
служителей и религиозного персонала религиозных организаций
(базовая подготовка)

Профиль – Исламские науки и воспитание, арабский язык

Квалификация – имам-хатыйб, преподаватель исламских наук и арабского языка (для лиц мужского пола), преподаватель исламских наук и арабского языка (для лиц женского пола)

Форма обучения – очная

. Цели и задачи учебной дисциплины

Целью изучения дисциплины является освоение лингвистических знаний о нормах татарского языка и речевого этикета, обогащение словарного запаса и расширение круга используемых грамматических средств, необходимых для овладения устной и письменной речью на татарском языке.

Задачи курса:

– Развитие умений общаться на татарском языке в объёме программного материала; извлекать и преобразовывать необходимую информацию;
– развитие и совершенствование речевой и мыслительной деятельности, речевых способностей обучающихся; умений и навыков, обеспечивающих владение татарским языком в разных сферах и ситуациях общения; готовности и способности к речевому взаимодействию и взаимопониманию;
– изучение взаимосвязи языка и общества.

2. Место дисциплины в структуре основной образовательной программы

Данная дисциплина входит в национально-региональный компонент цикла общих гуманитарных и специальных дисциплин и является предшествующей для дисциплин «Родная литература», «Обязанности имама и основы проповеди и обязанности имама».

3. Перечень планируемых результатов освоения дисциплины

3.1. Данный курс направлен на формирование следующих компетенций:

Национально-региональные компетенции (код – НРК)

– осознание самоценности народно-национальной культуры и необходимости ее сохранения и развития;
– способность осуществлять устную и письменную коммуникацию на национальном языке.

3.2. В результате изучения дисциплины обучающийся должен:

Знать:

Уметь:

Владеть:

4. Объем дисциплины и виды учебной работы

Вид учебной работы	Общая трудоемкость в акад. часах	Семестр	
		1	2
Учебные занятия (обязательные)	70	36	34
Лекции, уроки	32	16	16
Практические, семинарские занятия	38	20	18
Самостоятельная работа	35	18	17
Промежуточная аттестация:			
Контрольная работа	+	+	-
Зачет	+	-	+
Экзамен	-	-	-
Итого	105	54	51

5. Содержание дисциплины

5.1. Структура и тематический план дисциплины

№ п/п	Наименование раздела (темы) дисциплины	Учебные занятия		Самостоятельная работа (ч.)
		Лекции, уроки (ч.)	Практические, семинарские занятия (ч.)	
1 семестр				

1.	Кереш.	1	1	1
2.	Фонетика. Татар теленең аваз төзелеше	1	1	1
3.	Татар телендә аваз үзгәрешләре	1	1	1
4.	Татар телендә сузык һәм тартык фонемалар	1	1	1
5.	Орфография һәм орфоэпия	2	2	2
6.	Лексикология	2	2	2
7.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
8.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
9.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
10.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
11.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
12.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
13.	Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре	1	1	1
14.	Грамматика	1	5	3
	Всего в 1 семестре	16	20	18
2 семестр				
15.	Морфология	4	3	3
16.	Морфология (Фигыль. Татар телендә ярдәмлекләр)	2	3	3
17.	Синтаксис. Гади җөмлә	2	3	3
18.	Синтаксис. Кушма җөмлә	2	3	4
19.	Сөйләм осталыгы	6	6	4
	Всего во 2 семестре	16	18	17

5.2. Содержание разделов дисциплины

Кереш.

Курсның өйрәнү объекты, максат-бурычлары. Татар халкының этнотерриториаль төркемнәре һәм этник тамырлары. Татарлар һәм ислам. Дөньядагы телләр. Төрки телләрне төркемләү мәсьәләсе. Татар тел гыйлеме өлкәсендә эшләгән галимнәр һәм аларның хезмәтләре. Татар теленең башка телләр һәм мәдәниятләр арасында тоткан урыны һәм әһәмияте. “Россия Федерациясе халыкларының телләре турында”гы һәм “Татарстан Республикасы халыкларының телләре турында”гы кануннар, Татарстан Республикасының “Татарстан Республикасы халыкларының телләре турында”гы канунны тормышка ашыру турындагы Дәүләт программасы.

Фонетика. Татар теленең аваз төзелеше.

Татар язуы тарихы. Сөйләм авазлары турында төшенчә. Сөйләм аппараты. Аваз артикуляциясе. Аваз-хәреф мөнәсәбәте.

Татар телендә аваз үзгәрешләре.

Аваз үзгәрешләре. Авазларның позицион (протеза, эпентеза, редукция) һәм комбинатор (аккомодация, ассимиляция, диссимиляция) үзгәрешләре. Сингармонизм законы. Авазлар чиратлашуы.

Татар телендә сузык һәм тартык фонемалар.

Авазларны төркемләү мәсьәләсе: сузык һәм тартык авазлар. Сузык һәм тартык авазларга характеристика.

Орфография һәм орфоэпия.

Әлифба. Орфография һәм орфоэпия кагыйдәләре-нормалары.

Лексикология.

Татар теленең сүзлек составы. Сүзлек составында бара торган үзгәрешләр. Алынма сүзләр:

-гарәп-фарсы алынмалары;

-рус теленнән һәм рус теле аша европа телләреннән кабул ителгән алынмалар.

Ислам диненә мөнәсәбәтле алынмаларның телебездә кулланылыш үзенчәлекләре.

Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
Татар телендә затны белдерүче сүзләр.
Татар телендә мөрәҗәгать итү формалары.
Татар телендә исәнләшү һәм саубуллашу.
Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
Татар телендә танышу.
Татар телендә үтенечне белдерүче сүзләр.
Татар телендә телефоннан сөйләшү.
“Сәламәтлек” темасы.
Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
Татар телендә туганлык мөнәсәбәтләрен белдерүче сүзләр.
“Йорт” темасы.
“Кибеттә” темасы.
“Мәктәптә” темасы.
Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
Ислам һәм телебез.
“Мәчеттә” темасы.
“Мәдрәсәдә” темасы.
Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
“Кием-салым” темасы.
“Ризыклар һәм җиләк-җимешләр” темасы.
“Сан” темасы.
Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
“Ел фасыллары” темасы.
“Һава торышы” темасы.
“Үсемлекләр дөньясы” темасы.
“Хайваннар дөньясы” темасы.
Татар телендәге сүзләрнең тематик төркемнәре.
“Һөнәр” темасы.
“Хезмәт кораллары” темасы.
“Газета-журналлар, радио һәм телевидение” темасы.
“Ял” темасы.
Грамматика.
Морфема. Грамматик мәгънә. Грамматик мәгънәләрне белдерүче грамматик чаралар. Аналитик һәм синтетик төзелешле телләр. Грамматик категорияләр.
Морфология.
Сүз төркемнәре турында төшенчә. Сүзләрне төркемләү принциплары. Сүз төркемнәренә характеристика. Исем. Сыйфат. Сан. Алмашлык. Рәвеш. Фигыль. Татар телендә ярдәмлекләр.
Синтаксис. Гади җөмлә.
Сөйләм төзелеше системасы турындагы фән буларак синтаксис. Синтаксисның өйрәнү объекты. Сөйләмнең төп үзенчәлеге: хәбәрлек һәм модальлек. Сөйләм берәмлекләре. Синтаксис фәнендәге юнәлешләр. Татар синтаксис фәненең тарихы. Җөмләдә сүзләр бәйләнеше. Сүзтезмә. Сүзтезмәләрнең төрләре. Җөмлә кисәкләре. Баш кисәкләр. Ия. Хәбәр. Иярчен кисәкләр. Аергыч. Тәмамлык. Хәлләр. Аныклагыч. Модаль кисәкләр. Эндәш сүз. Кереш сүзләр. Гади җөмлә модельләре. Гади җөмлә төрләре. Бер ярым хәбәрлекле җөмләләр. Хәбәрлек һәм модальлек.
Синтаксис. Кушма җөмлә.
Гади кушма җөмләләр. Иярченле кушма җөмләләр. Синтетик кушма җөмләләр. Синтетик җөмләләрнең төп үзенчәлекләре. Синтетик җөмләләрне баш җөмләгә иярүче чаралар. Синтетик җөмләләрне хәбәр булып килгән сүзгә карап төркемләү. Аналитик кушма җөмләләр. Аналитик җөмләләрне баш җөмләгә иярү чаралары буенча төркемләү. Иярчен

җөмләләрне функциональ төркемләү һәм аларны үзгәртеп төзү. Тезмә кушма җөмләләр. Аерым җөмләләре үзара җыючы теркәгечләр аша бәйләнгән тезмә кушма җөмләләр. Аерым җөмләләре үзара бүлгәләү теркәгечләре аша бәйләнгән тезмә кушма җөмләләр. Аерым җөмләләре үзара каршылык теркәгечләре аша бәйләнгән тезмә кушма җөмләләр. Аерым җөмләләре үзара санау интонациясе аша бәйләнгән кушма җөмләләр. Аерым җөмләләре үзара каршылык интонациясе аша бәйләнгән кушма җөмләләр. Катлаулы кушма җөмләләр. Күп тезмәле кушма җөмлә. Күп иярченле кушма җөмлә. Текст синтаксисы. Тезем. Чит сөйләмле текст.

Сөйләм осталыгы.

Камил сөйләм оештыруда телнең эчке мөмкинлекләреннән дөрес файдалану. Вәгазь.

5.3. Требования к самостоятельной работе

Основными формами самостоятельной работы являются повторение теоретических знаний, усвоенных в рамках аудиторной работы; расширение и углубление знаний по теме занятия, выполнение заданий.

Примерные задания для самостоятельной работы

1 нче бирем. Телләр турындагы кануннар һәм программалар.

“Россия Федерациясе халыкларының телләре турында”гы һәм “Татарстан Республикасы халыкларының телләре турында”гы кануннар, Татарстан Республикасының “Татарстан Республикасы халыкларының телләре турында”гы канунны тормышка ашыру турындагы Дәүләт программасы белән якыннан танышыгыз. Гамәли дәрестә әлеге мәсьәләгә багышланган әңгәмәдә катнашыгыз.

2 нче бирем. Түбәндә бирелгән фразеологик берәмлекләрнең мәгънәләренә ачыклык кертегез.

Абруен күтәрү, акны карадан аеру, акылга утыру, Алла бәндәсе, Алла колы, Алла боерса, Аллага тапшыру, Алла куәт бирсен, Алла сакласын, әллә кем булу, әңгәмә кору, барып чыкмау, баскан җирдән ут чыгару, башы йомры, гамәлгә ашыру, дөньяга караш, җылы хәбәр, замана баласы, зирәк акыл, игелек күрү, иңне иңгә куеп, ис китү, йөрәккә яту, казан асу, канат кую, күз ачып йомганчы, лаек дип табу, мәңгегә күз йому, нәфес колы, нигез ташы, оятка калу, өйдәгесен тышка чыгармау, план кору, риза булу, сагызга әйләнү, сер саклау, соңгы сулыш, табадан яңа гына төшкән, тамырына балта чабу, тәнкыйть уты астына алу, тир түгү, тормыш итү, уен сүз күтәрмәү, уяу булу, үзәккә үтү, фаш итү, һушка килү, чабаталы морзалар, чамасын белү, читкә китү, шомарган таш, энә ташлар урын юк, эш кыру, юкны бар итү, яхшы күз белән карау, яшь түгү.

3 нче бирем. Ватанга тугрылык, ата-анага һәм туган телгә ихтирам, белем алуның әһәмияте мәсьәләсенә багышланган мәкаль-әйтемнәрне җыйнагыз-барлагыз, аларның тәрбияви әһәмияте турында сөйләгез.

Мәсәлән, “Белемдә бәхет, белемсезгә дөнья ләхет”, “Белем – нур, белмәү – хур”, “Дөньяда иң зур байлык – белем”, “Гыйлем алу – инә белән кое казу”, “Гыйлем өйрәнү – бишектән ләхеткә чаклы” һ.б.

4 нче бирем. Хаталарны төзәтеп, сүзләрне күчереп языгыз.

Абзас, авгусить, авто машина, аждаһа, анкау, аят, айкый чайкый, әһәң, архетектор, афикс, әфәт, балиг, бинокл, брилиант, вакум, васыят, волост, гаяр, гәҗәп, донья, дингез, җебшү, зология, зәхәр, идәрә, икетелелек, илхам, искармә, ишәрә, калеп, кахарман, кино актер, клуп, колон, маналог, махир, мәсәлә, метал, мили, носхә, амофон, аратор, оозис, обект, пасив, професор, пьесса, хәрәбә, хөкөм, шахит, шәхәр.

5 нче бирем. Түбәндәге сүзләрнең язылышын истә калдырыгыз. Диктант итеп язып карагыз.

Абруй, аръяк, ашханә, ашъяулык, әдәбият, әүвәл, әлифба, әмма, әмәл, әрвах, баштанаяк, бәрабәр, бәһа, берьюлы, борынгы, гадәт, гади, гаеп, гаилә, гаҗиз, галәм, гаскәр, гаять, гомер, гыйбадәт, гыйбарәт, гыйлем, даруханә, дәһшәтле, егет, җинаять, җөмһүрият, зәгыйфь, иганә, кабилә, кагыйдә, кардәш, канәгать, кодрәт, Коръән, мәгълүмат, маһир, мәгърур, мәйдан, мәкаль, мәнфәгать, мәхәббәт, мәшһүр, мәһабәт, мөнафикъ, мөстәкыйль,

миһербан, мөһер, насыйп, нәгълэт, нәзакәт, нәзарәт, нәкъ, нәшрият, нәүбәт, нәүмиз, нәүруз, никах, ниһаять, пакь, сәгать, сурәт, табигать, тәвәккәл, тәгъбир, тәкъдим, тәкъдир, тәүфыйк, тугры, фәкать, фигыль, хакыйкать.

6 нчы бирем. Тиешле тыныш билгеләрен куеп, җөмләләрне күчереп языгыз.

Тып-тын эссе бер көн иде. "Уазик" эче мунчага әйләнгән металл кызган кап-кара туфраклы колеяда тирбәлә-тирбәлә каядыр чыгып киттек. Мин үземне чит илдәге кебек хис иттем. Минем мондый табигатьне күргәнем юк иде. Без ике-өч метр биеклектәге сыек тал чыбыкларыннан торган куе урман эченнән барабыз. Юлның калкурак урыннарында көнчыгышка таба карап алам анда тау сузылган ул тау урман белән капланган. Тал куаклары тәбәнәкләнеп алган арада машина тәрәзәсеннән күреп алам алда иксез-чиксез болын куаклыклар дөнья тутырып чәчелгән зурлы-ваклы күлләр һәм борылмаларында куаклыклар белән өзгәләнеп калган елга... Безнең Татарстанда шундый урын бармыни (М. Мәһдиев).

6. Учебно-методическое обеспечение дисциплины

6.1. Основная литература:

1. Сарварова, А. М. Основы татарского языка для студентов, углубленно изучающих историю и культуру ислама [Электронный ресурс] / А. М. Сарварова. - Казань: КИУ, 2013. - 162 с. - Режим доступа: http://znanium.com/catalog/product/459855

6.2. Дополнительная литература:

1. Речевая культура Мусульманских религиозных деятелей. Э.Ф.Файзуллина. Российский Исламский Институт. 2016 г.

6.3. Профессиональные базы данных

1. Консультант Плюс: http://www.consultant.ru/
2. Гарант: http://www.garant.ru/
3. Информационно-правовая система "Законодательство России": http://pravo.gov.ru/ips
4. Информационная система "Единое окно доступа к образовательным ресурсам: http://window.edu.ru/
5. Духовное управление мусульман Республики Башкортостан https://dumrb.ru/

6.4. Информационно-справочные системы

1. ЭБС «Знаниум»: http:www.znanium.com

7. Материально-техническое обеспечение дисциплины

Материально-техническое обеспечение образовательного процесса по данной дисциплине включает в себя следующие компоненты: учебный кабинет, учебная мебель для проведения уроков, лекционных и семинарских (практических) занятий, учебные наглядные пособия, обеспечивающие тематические иллюстрации.

8. Методические рекомендации и указания по изучению дисциплины

8.1. Методические рекомендации (материалы) для преподавателя

Обучение дисциплине реализуется в виде коллективной формы, в рамках лекционных и практических занятий. На занятиях по татарскому языку происходит введение, закрепление и активизация учебной информации.

В основе предмета лежит концепция коммуникативно-ориентированного, профессионально направленного и интенсивного обучения. Программа предусматривает развитие устной и письменной речи с первых занятий, проявляющихся в разных ситуациях будущей профессии.

Материал предложен по тематическому принципу с учетом фонетического, лексического и грамматического минимума. На занятиях создаются коммуникативные ситуации (ситуативно-тематический принцип), приближенные к будущей профессиональной деятельности. При работе с обучающимися желательно отдавать предпочтение таким формам работы, которые стимулируют речемыслительную активность обучаемых, их креативную деятельность, когда обучающиеся ориентированы на определенный результат и имеют возможность получить моральное удовлетворение своей индивидуальной, групповой или коллективной деятельностью.

Контроль сформированности компетенций, предусмотренных данной дисциплиной осуществляется на практических занятиях, контрольных работах и на промежуточной аттестации.

Промежуточная аттестация обучающихся проводится с целью выявления соответствия уровня теоретических знаний и сформированности компетенций в форме устного опроса, практических заданий или теста.

8.2. Методические указания для обучающихся

Основными видами аудиторных занятий данной специальности являются лекции и практические занятия.

Подготовка к практическим занятиям представляет собой внеаудиторную самостоятельную работу.

Самостоятельная подготовка к практическому занятию заключается в чтении соответствующего раздела учебника, первоисточников и выполнении письменных заданий.

Главными задачами этой подготовки обычно являются повторение теоретических знаний, усвоенных в рамках аудиторной работы; расширение и углубление знаний по теме занятия.

9. Оценочные средства дисциплины

9.1. Требования к текущей и промежуточной аттестации по дисциплине.

Аттестация по дисциплине предусматривает проведение:

- текущего контроля успеваемости;
- промежуточной аттестации.

Примерные вопросы текущего контроля

1. Дөньядагы төрки телләрне санап чыгыгыз.
2. Татар теле башка телләр һәм мәдәниятләр арасында нинди урын тота һәм аны өйрәнүнең әһәмияте нәрсәдә?
3. Татар тел гыйлеме өлкәсендә эшләгән галимнәрне һәм аларның хезмәтләрен атагыз.
4. Сезгә мөселман дини оешмаларында хезмәт итү барышында татар теленең ярдәме тиячәкме? Ни рәвешле?
5. Күп телләр белүнең әһәмияте турында сөйләгез.
6. Ни өчен “Татарстанның төп байлыгы – халыклар дуслыгы” дибез?
7. Башка милләтләргә, телләргә, диннәргә һәм мәдәниятләргә карата түземле һәм ихтирамлы булуның әһәмияте нәрсәдә?
8. Сөйләм әдәбен ничек аңлыйсыз?
9. Сөйләмдә күзәтелә торган диалекталь хаталарга мисаллар атагыз.
10. Татар язуының кыскача тарихын сөйләп бирегез.
11. Татар әлифбасын яттан әйтегез.
12. Сузык авазларның акустик билгеләрен әйтегез.
13. Сөйләмдә авазлар нинди үзгәрешләргә дучар булалар?
14. Татар орфографиясенең кыен очракларын күрсәтегез.
15. Татар әдәби әйтелешенең бозып сөйләү очракларын һәм аның сәбәпләрен аңлатыгыз.
16. Гомумтөрки сүзләрнең фонетик һәм морфологик үзенчәлекләрен әйтегез.
17. Алынмалар нәрсә ул?
18. Чит сүзләр кабул итүнең сәбәпләре нәрсәдә?
19. Калькалар һәм алынмалар арасында аерма бармы?
20. Төрле сүз төркемнәренә хас грамматик категорияләрне атагыз.
21. Татар теленең морфологик һәм синтаксик үзенчәлекләре.
22. Татар җөмләсенә нинди сүз тәртибе хас?

Примерные тестовые задания для текущего контроля

Вариант №1

1. Телнең авазлар системасын, аларның үзгәрешен өйрәнә торган тармак
1) Фонетика
2) Лексикология
3) Сүзьясалыш
4) Грамматика
2. Сузык аваз
1) б
2) т
3) ө
4) л
3. Алгы рәт сузык аваз
1) а
2) у
3) ү
4)
4. Рус алынмасы
1) Абруй
2) Кыйбла
3) Хәрабә
4) Өстәл
5. Латин алынмасы
1) Мич
2) Башмак
3) Лингвистика
4) Чалма
6. Кушма сүз
1) Ярымутрау
2) Урман
3) Авыл
4) Кала
7. Ясалма сүз
1) Тимер
2) Авылдаш
3) Күл
4) Сүз
8. Исем сүз төркеменә караган сүз
1) Матур
2) Мулла
3) Тиз-тиз
4) Өчәү
9. Күрсәтү алмашлыгы
1) Теге
2) Кем
3) Әллә нинди
4) Беркайчан
10. Процессны белдерүче сүз
1) Сан
2) Алмашлык
3) Бәйлек
4) Фигыль
11. “Татар синтаксисы” (Казан, 2008) хезмәтенең авторы
1) М.З.Зәкиев

2) Т.Н.Галиуллин
3) Г.Ф.Саттаров
4) М.Х.Бакиров

12. Синтаксис ...

1) тел һәм фикерләүне өйрәнә
2) телнең функцияләрен өйрәнә
3) ялгызлык исемнәрне өйрәнә
4) сөйләм төзелешен өйрәнә

13. Тәмамланган уйны белдерүче сүз яки сүзләр тезмәсе ...

1) сүз төркеме дип атала
2) килеш категориясе дип атала
3) җөмлә дип атала
4) заман категориясе дип атала

14. Җөмләнең баш кисәкләре

1) Ия һәм хәбәр
2) Тәмамлык һәм аергыч
3) Тәмамлык һәм хәл
4) Аергыч һәм хәл

15. Процессның яки билгенең булу яки үтәлү урынын белдерә торган кисәк

1) Вакыт хәле
2) Урын хәле
3) Рәвеш хәле
4) Күләм хәле

16. Аныклагыч ачыклап килгән сүз

1) Эндәш сүз
2) Кереш сүз
3) Аныкланмыш
4) Сүзтезмә

17. Төрки тел

1) Рус
2) Япон
3) Поляк
4) Татар

18. Славян теле

1) Башкорт
2) Белорус
3) Кыргыз
4) Үзбәк

19. Фин-угор теле

1) Испан
2) Немец
3) Чех
2) Удмурт

20. Гарәп теле ... төркеменә карый

1) семит
2) роман
3) албан
4) һинд

Вариант №2

1. Телнең сүзлек байлыгын, аның үсешен һәм үзгәрешен өйрәнә торган тармак

1) Фонетика

2) Лексикология
3) Сүз ясалышы
4) Грамматика
2. Арткы рәт сузык аваз
1) ә
2) ө
3) ы
4) ү
3. Тартык аваз
1) а
2) ә
3) к
4) и
4. Гарәп алынмасы
1) Бүрәнә
2) Сумала
3) Мичкә
4) Рәхмәт
5. Инглиз алынмасы
1) Футбол
2) Арыш
3) Уҗым
4) Эскерт
6. Тамыр сүз
1) Өскорма
2) Таш
3) Өчпочмак
4) Ярымүткәргеч
7. Парлы сүз
1) Арыш
2) Тарак
3) Чирәм
4) Тимер-томыр
8. Предметны атаучы сүз
1) Исем
2) Сыйфат
3) Рәвеш
4) Теркәгеч
9. Сыйфат сүз төркеменә караган сүз
1) Ул
2) Кып-кызыл
3) Кырык
4) Бара
10. Зат алмашлыгы
1) Бу
2) Нигә
3) Без
4) Беркайчан да

11. Бирелгән җөмләдәге эндәш сүзләрне билгеләгез: *Ах, җырлар, җырлар, сез кеше йөрәген нәрсә генә эшләтмисез!*

1) Җырлар, җырлар
2) Сез

3) Кеше йөрәген
4) Эшләтмисез
12. Ике яки икедән артык хәбәрлеге булган җөмлә ...
1) сүзтезмә дип атала
2) гади җөмлә дип атала
3) кушма җөмлә дип атала
4) текст дип атала
13. Бирелгән җөмләдәге аерым җөмләләрне үзара бәйләүче чара: *Арыш артыннан арпа өлгерде, бодай, солы саргая башлады, борчакны алыр вакыт җитте.*
1) Җыючы теркәгеч
2) Бүлүче теркәгеч
3) Каршы куючы теркәгеч
4) Санау интонациясе
14. Күрсәтелгән җөмләдәге аерым җөмләләрне үзара бәйләп килгән теркәгечнең төре: *Яңгыр туктады, **ләкин** кояш күренмәде.*
1) Каршы куючы теркәгеч
2) Бу – теркәгечсез тезмә кушма җөмлә
3) Җыючы теркәгеч
4) Бүлүче теркәгеч
15. Иярченле кушма җөмлә составындагы бәйләүче чараның төре: ***Кайда*** *ныклы тәртип юк,* ***шунда*** *тәртипсезлек хөкем сөрә.*
1) Синтетик бәйләүче чара
2) Аналитик бәйләүче чара
3) Санау интонациясе
4) Җыючы теркәгеч
16. Тоташ сөйләмнең иң зур формасы
1) Сүз
2) Сүзтезмә
3) Җөмлә
4) Текст
17. Төрки телне табыгыз
1) Ингуш
2) Гарәп
3) Чуваш
4) Француз
18. Төрки булмаган тел
1) Төрекмән
2) Ногай
3) Гагауз
4) Латыш
19. Фарсы теле ... төркеменә карый
1) Иран
2) Балтик
3) Кельт
4) Тохар

20. Бөтендөнья аралашу теле
1) Словак
2) Инглиз
3) Македон
4) Швед

Задания для контрольной работы

Контроль эш биремнәре:

1 нче бирем.

1. Сөйләм культурасын ничек аңлыйсыз?
2. Бирелгән диалогны дәвам итеп языгыз.

– Әс-сәламү галәйкүм! Рафикъ хәзрәт мәдрәсәдәме?

– Вә галәйкүмүс-сәлам! Мәдрәсәдә. Түргә узыгыз.

– Рәхмәт, Азат хәзрәт. Аны күрергә мөмкинме?

– Әлбәттә. Рафикъ хәзрәт, сезне сорыйлар!

– ..

2 нче бирем.

1. Сөйләм культурасы белән стилистика арасында бәйләнеш бармы?
2. Бирелгән диалогны дәвам итеп языгыз.

– Габдулла, син кайсы мәдрәсәдә белем аласың?

– Мин җөмһүриятебезнең Яр Чаллы шәһәрендә урнашкан “Ак мәчет” мөселман мәдрәсәсендә дини гыйлем үзләштерәм.

– Анда нинди фәннәр укытыла?

– Без анда төрле фәннәрне өйрәнәбез. Мәсәлән, гарәп теле, фикъһе, хәдис, гакыйдә, сира, әхлак, тәфсир, диннәр тарихы, татар теле, татар әдәбияты һәм башка фәннәрне.

– ...

3 нче бирем.

1. Татар телендәге гарәп-фарсы алынмаларының кулланылыш үзенчәлекләре.
2. Түбәндәге алынма сүзләр татар теленә кергәндә нинди фонетик үзгәрешләргә дучар булганнар? Газет, өстәл, сумала. Әлеге закончалыкларны аңлатыгыз.

4 нче бирем.

1. Телебезгә рус (европа) алынмалары үтеп керүнең сәбәпләре һәм юллары.
2. Татар телендә әйтелеш белән язылыш арасында аерма булган сүзләргә мисаллар туплап языгыз. Орфоэпия кагыйдәләрен белүнең әһәмияте нәрсәдә?

Күнегүләр:

1 нче күнегү.

Текстны рус теленә тәрҗемә итегез, астына сызылган сүзләргә фонетик анализ ясагыз.

Ислам – <u>дөньяда</u> иң киң таралыш алган диннәрнең берсе. Алжир, Әфганстан, Бангладеш, Бахрейн, Берләшкән Гарәп Әмиратлары, Иордания, Ирак, Иран, Йәмән Гарәп Республикасы, Катар, Кувейт, Ливан, Ливия, Мисыр, Сирия, Судан, Сөгуд Гәрәбстаны, Төркия һәм Тунис кебек илләрдә ул аеруча зур сәяси-иҗтимагый әһәмияткә ия. Исәпләүләрдән күренгәнчә, 120 илдә 1,5 <u>миллиард</u> чамасы халыкны берләштергән <u>мөселман</u> берләшмәләре бар. Бөтен мөселманнарның яртысы диярлек Төньяк Африкада гомер итә. Иң күп мөселман халкы булган ил – Индонезия.

Гомумән, кемнәр соң ул мөселманнар?

Әлеге сорауга җавапны “Тәүбә” <u>сүрәсенең</u> 122 нче аятендә табабыз: “Алар <u>гөнаһлардан</u> тәүбә итәрләр, ихлас <u>гыйбадәт</u> кылырлар, һәрвакыт Аллаһуга хәмед әйтеп ураза тотарлар, рөкугъ сәҗдә кылып намаз укырлар, яхшы эшләргә өндәрләр, бозык эшләрдән тыярлар. Вә Аллаһ хөкемнәрен сакларлар. Аллаһ сызган сызыктан чыкмаслар”.

Россия Федерациясендә дә Ислам динен тотучы халыклар шактый (20 млн. чамасы). Алар, нигездә, Идел-Урал буйларында (Татарстанда һәм Башкортстанда) һәм Төньяк-Көнчыгыш Кавказ регионында (Дагстанда, Ингушетиядә, Чеченстанда) яшәүче халыклар (Р. Хаҗиев).

2 нче күнегү.

Телгә багышланган фразеологизмнарны барлап языгыз: телгә алу, теле юк, телне кыскарту, теленнең тоткасы юк, теленә хуҗа булу ... Аларның мәгънәләрен аңлатыгыз.

3 нче күнегү.

“Изгелек эзсез югалмый” дигән темага язмача монолог төзегез.

4 нче күнегү.

“Татар теленең аңлатмалы сүзлеге” ярдәмендә иман, намус, мулла, моң, олы, саф, табигать, тараф, тоту, төс, төшү, фарыз, челтәр, энә кебек сүзләрнең мәгънәләрен ачыклагыз һәм язып алыгыз. Алар ярдәмендә җөмләләр төзегез.

5 нче күнегү.

Түбәндәге сүзләр арасыннан гарәп-фарсы алынмаларын билгеләгез.

Абонент, автовокзал, алман, армия, афәт, балык, бокс, боцман, вафат, гайрәт, газиз, газраил, гараж, дәүләт, дружина, дүшәмбе, җәза, җәмгыять, җәмәгать, завод, иҗтимагый, казый, каләм, күл, мәдәният, мәдрәсә, мәхрүм, мәчет, мозаика, морж, мотор, мөгаллим, мөдир, мөселман, мөслим, мөфти, мөхбир, мулла, намаз, тезис, телевизор, телефон, фәрештә, футбол, хәлифә, хәреф, шигърият, шлюз, экономика, этаж, һәвәскәр

6 нчы күнегү.

Саф лексик омонимнарга, омофоннарга, омографларга һәм омоформаларга мисаллар уйлап языгыз.

7 нче күнегү.

Түбәндәге сүзләрнең антонимнарын табыгыз.

Аз, акыллы, арзан, биек, быел, зур, калын, карт, озын, сәламәт, тар, тиз, тирән, тук, уңай, чиста, эссе, юмарт, якты, яңа, яхшы.

8 нче күнегү.

Бирелгән сүзләрдән синонимик оялар төзегез.

Үлү, яшәү, матур, азат, күп.

Алар катнашында текст төзегез.

9 нчы күнегү.

Актив кулланылышлы һәм искергән сүзләргә, неологизмнарга мисаллар уйлап языгыз.

Актив сүзләр: әти, әни, бала, икмәк, су...

Искергән сүзләр: каган, тархан, ясак...

Неологизмнар: айпад, айфон, ксерокс, супервайзер, принтер..

10 нчы күнегү.

Армия, кәгазь, кардәш, нефть, уй сүзләрен килеш, китап, тау, кияү, металл, көй сүзләрен тартым белән төрләндерегез.

11 нче күнегү.

Түбәндәге сүзләрнең язылыш принцибын билгеләгез.

Ак – агы, АКШ, алмагач, ашъяулык, БМО, буйсыну, бушбугаз, “ВАЗ” машинасы, “Ватаным Татарстан” газетасы, газсыман, дәва, дүртьяклы, озын, өйалды, өч килограмм алма, “Казан утлары” журналы, Казык йолдыз, каләм, кәгазь, кып-кызыл, малай-шалай, пиджак, сап – сабы, сап-сары, тозсыз, унике, Яр Чаллы социаль-педагогик технологияләр һәм ресурслар институты, 1 нче рәт.

12 нче күнегү.

Аеру билгесен (ь, ъ) дөрес куеп, сүзләрне күчереп языгыз.

Ал...япма, бер...юлы, бер...ялгызы, бер...яклы, дүрт...юллык, ел...язма, йөз...яшәр, көн...як, кул...югыч, күп...еллык, Мәр...ям, мең...еллык, төн...як, ун...еллык, һәр...як.

13 нче күнегү.

Түбәндәге сүзләргә күплек кушымчалары ялгап языгыз.

Авиамодель, акрополь, артель, артикль, апрель, бинокль, вексель, вермишель, июль, портфель, спектакль.

Аллея, батарея, галантерея, гинея, идея.

Авиация, автономия, агитация, агрономия, академия, акция, армия, индукция, инстанция, педагогия, пенсия, территория, традиция.

Вече, желе, кафе, кофе, купе.

Жюри, иваси, калибри, мари, такси.

Аять, бәгырь, бронь, бунтарь, верфь, повесть.

Лицей, мавзолей, музей, хоккей, юбилей.

14 нче күнегү.

Бирелгән җөмләләргә тулы синтаксик, астына сызылган сүзләргә морфологик анализ ясагыз.

Җырым белән дусны иркәләдем, җырым белән җиңдем дошманны (М. Җәлил). Мин шуны гына беләм: ел елга охшамый (Г. Тукай). Сөйгән улы сугыштан кайтмау аны бөтенләй аяктан екты (Г. Әпсәләмов). Болында үлән ни хәтле, анда кеше шул хәтле (Г. Бәширов). Хәзер директор үзе килергә тиеш, шуңа чаклы көтеп торыгыз (Ш. Камал). Минем атым юаш булганлыктан, бер малайга җигеп бирәбез (Һ. Такташ). Заман ничек булса, бүрегеңне шулай ки (мәкаль). Быел игеннәр бик уңган булса да, көннәр коры булу сәбәпле, ялан эше үз вакытында тәмам булды (Г. Ибраһимов). Әгәр дә җирдә яхшылык та, жылылык та булмаса, тормыш та булмас иде (Г. Тукай). Яз җиткән булуга карамастан, иртәнге суыкта аяк асты коп-коры (И. Гази). Син адаштың, ләкин син яхшы идең, синең яхшы иде күңелең, тик белмәдең тормыш баткагыннан ялгыз чыгу мөмкин түгелен (Һ. Такташ).

15 нче күнегү.

Текстны татар теленә тәрҗемә итегез.

Следующая стадия подготовки проповеди – ее обдумывание. На этой стадии имам перепроверяет факты, уточняет мысли, приводит их в порядок, связывает детали, поясняет сложные для прихожанина понятия, располагает весь материал в логической последовательности. Поскольку это творческий процесс, то какой-либо единой схемы не существует. Проповедь может начинаться с постановки проблемы, озвучивания айата, хадиса, мудрого изречения, истории, газетной статьи и пр. Все зависит от фантазии имама и потребности прихожан. Чтобы упростить процесс обдумывания и задать ему верное направление, проповедник может себе задавать вопросы: «Что я хочу донести до прихожан в этой проповеди? Какова ее главная мысль? Какой вывод можно извлечь из приведенных фактов? Какое отношение имеет тот или иной аргумент к идее, которую я хочу донести?» (Р. Адыгамов).

Примерные вопросы к зачету:

I. Подготовить устное сообщение по темам

1. Татар халкының этник тамырлары.
2. Татарлар һәм ислам. Ислам һәм телебез.
3. Төрки телләрне төркемләү мәсьәләсе. Карашлар.
4. Татар телендәге сөйләм авазларына характеристика бирергә.
5. Татар телендә аваз үзгәрешләре.
6. Татар теленең сүзлек составы, анда бара торган үзгәрешләр.
7. Искергән сүзләр (архаизмнар).
8. Яңа сүзләр (неологизмнар).
9. Алынмалар кабул итү.
10. Интернациональ сүзләр.
11. Терминнар һәм терминология.
12. Лексикография. Сүзлекләрнең төрләре, алар белән эшләү тәртибе.
13. Ономастика тармагы. Мөселман исемнәре.
14. Татар телендә затны белдерүче сүзләр.
15. Татар телендә мөрәҗәгать итү формалары.
16. Татар телендә исәнләшү һәм саубуллашу.
17. Татар телендә танышу.
18. Татар телендә үтенечне белдерүче сүзләр.
19. Татар телендә телефоннан сөйләшү.
20. Татар телендә туганлык мөнәсәбәтләрен белдерүче сүзләр.
21. “Сәламәтлек” темасына диалог төзергә.
22. “Йорт” темасына диалог төзергә.

23. “Һөнәр” темасына диалог төзергә.
24. “Мәктәптә” темасына диалог төзергә.
25. “Мәчеттә” темасына диалог төзергә.
26. “Мәдрәсәдә” темасына диалог төзергә.
27. “Кием-салым” темасына диалог төзергә.
28 “Ризыклар һәм җиләк-җимешләр” темасына диалог төзергә.
29. “Сан” темасына диалог төзергә.
30. “Кибеттә” темасына диалог төзергә.
31. “Ел фасыллары” темасына диалог төзергә.
32. “Һава торышы” темасына диалог төзергә.
33. “Үсемлекләр дөньясы” темасына диалог төзергә.
34. “Хайваннар дөньясы” темасына диалог төзергә.
35. “Хезмәт кораллары” темасына диалог төзергә.
36. “Газета-журналлар, радио һәм телевидение” темасына диалог төзергә.
37. “Ял” темасына диалог төзергә.
38. Исем сүз төркеме.
39. Сыйфат сүз төркеме.
40. Сан сүз төркеме.
41. Алмашлык сүз төркеме.
42. Рәвеш сүз төркеме.
43. Фигыль сүз төркеме.
44. Бәйләгеч сүз төркемнәре.
45. Модаль сүз төркемнәре.
46. Сүзтезмә.
47. Сүзләр бәйләнеше.
48. Гади җөмлә.
49. Җөмлә кисәкләре.
50. Кушма җөмлә.
51. Тезмә кушма җөмлә.
52. Иярченле кушма җөмлә.
53. Катлаулы кушма җөмлә.
54. Катнаш кушма җөмлә.
55. Текст.
56. Сүз сәнгате.
57. Камил сөйләм оештыруда телнең эчке мөмкинлекләреннән дөрес файдалану.
58. Вәгазь.

II. Вагазь (проповедь) на татарском языке (тема по выбору обучающегося).

9.2. Планируемые уровни сформированности компетенций обучающихся и критерии оценивания

Уровни	Содержательное описание уровня	Основные признаки выделения уровня (этапы формирования компетенции, критерии оценки сформированности)	Пятибалльная шкала (академическая оценка)	Двухбалльная шкала
Повышенный	Творческая деятельность	*Включает нижестоящий уровень.* Всестороннее системное и глубокое знание материала курса. Самостоятельное принятие решений и выполнение задач теоретического или прикладного характера на основе изученных методов, приемов,	Отлично	зачтено

		технологий. Анализ и сопоставление различных подходов к решению заявленной проблематики. Собственная оценочная позиция и убедительная аргументация.		
Базовый	Применение знаний и умений в более широких контекстах учебной и профессиональной деятельности, нежели по образцу, с большей степенью самостоятельности и инициативы	*Включает нижестоящий уровень.* Уверенное знание материала курса. Сбор, систематизация, анализ и грамотное использование информации из самостоятельно найденных теоретических источников с объяснением ими теоретических положений или обоснованием практики применения с допущением несущественных ошибок и неточностей и их исправлением самостоятельно или при небольшой помощи.	Хорошо	
Удовлетворительный (достаточный)	Репродуктивная деятельность	Изложение в пределах задач курса теоретического и практического контролируемого материала с недостаточной полнотой и обстоятельностью. Наличие существенных трудностей при определении собственной оценочной позиции, нарушение логики изложения материала.	Удовлетворительно	
Недостаточный	*Отсутствие признаков удовлетворительного уровня* Незнание или непонимание большей или наиболее существенной части содержания учебного материала. Неспособность определить собственную оценочную позицию. Грубое нарушение логики изложения материала. Неспособность исправления ошибки при оказании помощи.		Неудовлетворительно	Не зачтено

10. Обеспечение образовательного процесса для лиц с ограниченными возможностями здоровья

При необходимости (при наличии заявления обучающегося с ОВЗ) рабочая программа дисциплины может быть адаптирована для обеспечения образовательного процесса лицам с ограниченными возможностями здоровья. Для этого от обучающегося требуется личное заявление (заявление законного представителя).

В заключении ПМПК должно быть прописано:

- рекомендуемая учебная нагрузка на обучающегося (количество дней в неделю, часов в день);
- оборудование технических условий (при необходимости);
- сопровождение во время учебного процесса (при необходимости);
- организация психолого-педагогического сопровождение обучающегося с указанием

специалистов.
Для осуществления процедур текущего контроля успеваемости и промежуточной аттестации, обучающихся при необходимости, могут быть созданы фонды оценочных средств, адаптированные для лиц с ограниченными возможностями здоровья и позволяющие оценить достижение ими запланированных в основной образовательной программе результатов обучения и уровень сформированности всех компетенций, заявленных в образовательной программе.
Форма проведения текущей и итоговой аттестации для лиц с ограниченными возможностями здоровья устанавливается с учетом индивидуальных психофизических особенностей (устно, письменно (на бумаге, на компьютере), в форме тестирования и т.п.). При необходимости обучающемуся предоставляется дополнительное время для подготовки ответа на зачете или экзамене.

Рабочая программа дисциплины разработана в соответствии с Образовательным стандартом среднего профессионального религиозного образования, Протокол № 2/19/СИО от 29 июля 2019 г. и Примерной основной образовательной программой, утвержденной Духовным управлением мусульман Республики Башкортостан от «16» мая 2022 г.